

A IV. fejezetben a szerző feleletet ad arra a 20. kérdésre, a melyet az Orsz. Ipari és Kereskedelmi Oktatási Tanács a keresk. oktatás reformjára vonatkozólag összeállított. Ezek közül a fontosabbakra benne volt már a felelet a fentebb ismertetett három első fejezetben.

Végül három rövid pontban javasolja a szerző, hogy a felső kereskedelmi iskoláknak lehetőleg nagy szabadságot kell adni, hogy a helyi viszonyokhoz és szükségletekhez alkalmazkodjanak; javasolja, illetőleg helyesli egy «kétszintű alsóbb fokú keresk. iskola» szervezését, amelyik tanítványait a közép- és polgáriskolák II. osztályából venné, s azután inasoknak adná az üzletekbe, ahol az ilyenek a mostani inasiskolák látogatása alól föl volnának mentve; végül helyesli, hogy a már alkalmazásban levő kereskedők részére «továbbképző szakfolyamok» szerveztessenek (termény-, fakereskedés, biztosítás, bank-szak, takarékpénztári ügykezelés, stb), de ezeket a kereskedelmi főiskolák keretében szervezné, ahol a hallgatóknak alkalmuk nyílne általános közgazdasági és jogi ismeretekkel is kiegészíteni a felső keresk. iskolákban szerzett szakképzettségüket.

A ki a kereskedelmi iskola reformjának kérdésében világos belátásra akar szert tenni, annak ez a könyv biztos kalauzul szolgálhat. Magáról a reformról még valószínűleg sok szó fog esni, a míg a megnyugtató megoldás megtalálatik.

Kovács János.

KÜLFÖLDI FOLYÓIRATOK SZEMLEJE.

Olasz lapokból.

Egyetemek. Ambuláns iskolák. Szellemi proletárok. Kereskedelmi szakoktatás. Mult és jelen. Munkabeosztás. Fizeséjavítási tervezet.

A tudományos pályákat sehol nem lepik el annyira, mint Olaszországban. Míg a népesség 1882—96-ig minden évben átlag 6·2 % -vel nőtt, addig a diplomások ugyanazon idő alatt 42 % -vel szaporodtak, vagyis a tudományos pályákra készülők szaporodása hétszerte nagyobb a népesség szaporodásánál.

A milanoi Scuola Secondaria Italiana tavalyi nov. 14-iki száma elmondja, hogy 150 irnoki állásra 1500 fiatalember pályázott, nagy részök egyetemi végzettséggel. Az 1902—3. iskolai évben joghallgató volt 7177, a bölcsészetre és irodalomra 1541-en iratkoztak be; a vegytani szakra már csak 503, a fizikaira pedig 100; gazdasági iskolákban összesen 531-en tanultak, holott két millió hektár föld vár megművelésre. A jogi pályára legkivált Siciliában tódulnak, ott minden száz-ezer lakosra 26 doktor in utroque jure esik. Most már értjük, jegyzi meg a szókimondó lap, hogy közgazdaság és közigazgatás dolgában

miért áll ott Sicilia, ahol áll. *Ferraris* tanár kimutatja, hogy bár ügyvédekben az évi szükséglet legfőljebb 494-re tehető, mégis 1435 joghallgató tesz szert oklevélre, tehát ezren lesznek proletárokká, vagy amint az olasz nevezi ezt a szerencsétlen társadalmi osztályt: «*spostatati*»-vá.

Ezzel szemben ott vannak azok a földhöz ragadt olasz emigránsok, akiket a firenzei *Rassegna Scolastica* állítása szerint, be sem eresztének az új világrész egyik-másik tartományába és a fokföldi gyarmatra, mert nem tudnak írni-olvasni s ezért munkásoknak sem tűrik ott meg őket. *Sergi* tanárt ez bírta rá arra az elhatározásra, hogy a kormányhoz emlékiratot adjon be azon iskolázatlan munkások érdekében, akik otthon nem élhetvén meg, külföldön kénytelenek keresni munkát és kenyeret. *Sergi* ott azzal a javaslattal áll elő, hogy az állam ezer tanítót bizzon meg vándor-iskolák szervezésével. Ezeknek az ambuláns tanítóknak adjon az állam szabad utazási jegyet, a községek pedig lakást s járják be évenként azokat a vidékeket, ahonnan legtömegesebben szoktak kivándorolni. A *Rassegna Scolastica* nem ért egyet a tudós tanár tervével; nem tartja lehetségesnek, hogy 7—8. hónapon át eljárassanak azok a szegény emberek nappal az iskolába, mikor a mindennapi kenyérért dolgozniok kell a gyárakban, vagy a parasztgazdákhöz napszámba kell elszegődniök. A vasárnapi és esti iskoláktól több eredményt remél. *Sergi* tervszövege legalább egy millió lírával terhelné meg a közoktatásügyi költségvetést, mert ezer új tanítót akarna alkalmaztatni; pedig szükségtelen a tanítók számát szaporítani, inkább az alkalmazásban levők tisztességes megélhetéséről kellene a kormánynak gondoskodnia. A szükségben szenvedő tanítók, özvegyeik és árváik felségítésére a tavalyi költségvetés 281 ezer lírát vett fel, a kiválóbb elemi iskolai tanítók jutalmazására és a nyilvános vasárnapi iskolákra pedig 213 ezer lírát. A *Rass. Scol.* nézete az, hogy az előbbi segélyalapot bátran be lehetne szüntetni, mert azok a segélyeket rendszeren megkésve utalványozzák ki s olyan jelentéktelen összegecskéikben, mintha alamizsnát osztogatnának. Azt tartaná tehát célszerűnek, hogy a nagyobb szerencsétlenségek enyhítésére visszatartandó bizonyos összeget leszámítva, a többit azoknak a derék falusi tanítóknak kellene adni, akik vasárnapi vagy esti iskolákat tartanak a kivándorolni kénytelen munkásoknak.

A szellemi proletárokat 17 állami, 4 szabad egyetem, 1 irodalmi és tudományos intézet akadémiai ranggal és 3 liceumokkal kapcsolatos «egyetemi iskola» zúdíttja az országra; továbbá a szépművészetek szolgálatában áll 13 állami és ugyanannyi nem-állami intézet. Viszont ezzel szemben magasabb fokú földműves iskola csak 4, ipariskola 2, kereskedelmi iskola pedig csak 3 van, (Veneziaiban, Genovában és

Bariban). A tanuló ifjúság $\frac{28}{30}$ -ad része megy tudományos és művészeti pályára, a gyakorlati productiv pályákra azonban csupán $\frac{2}{30}$ -ad része. A gyakorlati szakoktatásról is megdöbbentő képet mutat be Carlo Manin «Perchè l'Italia è povera?» c. tanulmányában. Így a veneziai kereskedelmi akadémiában a tulajdonképeni keresk. szakosztályon évenként alig 2—3 hallgató végez, de a keresk. isk. tanárokat és konzulokat képező szakot valósággal ellepik. Az államtól kitűzött, 3 évre szóló, 5—5 ezer lirás tengerentúli ösztöndíjra egyszer csak... két pályázó akadt az egész országban. Ez az iskola is tehát, pedig ez a legjobb a három közt, alapításától fogva, tehát harminc év óta mindegyre csak tanári és konzuli diplomákat osztogat, de kereskedőnek alig megy egy-kettő. És ha így áll a dolog a veneziaival, elképzelhetjük, hogy Genova meg Bari hogyan felelnek meg igazi rendeltetésüknek.

De térjünk vissza még egy kicsit az egyetemekhez s lássuk a berendezésüket. Lássuk és örvendjünk, hogy nálunk ahhoz képest paradicsomi életet élünk. Manin őszintén megmondja, hogy tanároknak, hallgatóknak és közönségnek egyaránt tele van a szájuk panással. Sok tudományszak nem teljes; a szertárak nincsenek berendezve, még helyiségek sincsenek; az egyetemi klinikák a legszükségesebb eszközökben is fogyatkozást szenvednek; egyik-másik a kellő alap hiányában későn nyílik meg; elhelyezésük ötletszerű: a Po mentén egymást éri a sok egyetem, alig egy jó puskalövésnyire vannak egymástól. A felszerelés gyarlósága következtében a tanítás csak a száraz szóra, üres elméletekre szorítkozik. A másféltucat egyetemre összesen 8—9 millió lirát költenek, míg Németország legalább 25 milliót szán az ő 20 egyetemére. Amint az olasz képviselőház elé terjesztett egyik jelentésből olvassuk, mindegyre aláírszállítják a könyvtárak javadalmazására szánt összegeket is, annyira, hogy C. F. Ferraris tanár kénytelen felpanaszolni, hogy a tudományos kutatáshoz és kísérletezésekhez szükséges eszközöknek és könyveknek maholnap egészen szűkében lesznek s minthogy e célra pénzük nincs, lehetetlenség eredményesen dolgozniok. És Bari városának érdemes tanácsa (persze egyhangulag) a napokban azt határozta el, hogy ők is állítanak fel egyetemet. Ha a liceummal kapcsolatosan már megvan az «egyetemi iskolájok», melyben jegyzőket, bábákat, gyógyszerészeket képeznek ki, miért ne fejlesztenék ki azt teljes egyetemmé, hogy az olasz egyetemek eddigi páratlan száma (21) legyen páros (22). A *Rassegna Scolastica* tavalyi 19-ik száma ráolvassa a bariak fejére, hogy náluk száz lakosra 55 analfabéta esik s azt a tanácsot adja nekik, hogy míg a néptanítóknak napjára két lira fizetést sem tudnak adni, addig ábránduljanak ki a nagyzási hóortból. Ne vegyék a lelkükre azt a nagy csapást, mely az országot már is eléggé sújtja a sok ezer éhenkórász diplomáinak gyártásával.

Az egyetemi tanárok nem állnak a kellő színvonalon; kinévezésüknél legtöbbször a sógorság-komaság dönt. Nem ujság, hogy egészen fiatal legénykéek kapaszkodnak fel a katedrákra, az érdemesek pedig háttérbe szorulnak.

Lombroso, a világhírű tudós a *Corriere della Sera* 1901. évi május 16—17. számában a régmúlt szép időket emlegetve, így fakad ki: «Camorra nem csak a nápolyi öbölben van s a kocsisok és kofák közt hanem még rettentőbb mértékben dühöng az egyetemek fakultásainak kebelében».

Cogliolo, genovai jogtanár «*Malinconie universitarie*» c. munkájában azt a meglepő vallomást teszi, hogy a szeretet és a hit végképen kihalt az egyetemekből, de nem a tudomány ölte ki, hanem a tanítással való nemtörődömség. A tanárok nem igen szeretik a hallgatókat, a hallgatók még kevésbé a tanárokat, mert semmi sem fűzi őket egymáshoz. Igaz, hogy nyomorúságosan is vannak fizetve; mellékjövödelmek hajszolására vetik magukat. A régi mesés díjazások kora régen lejárt, amikor *Accursionak* akkora jövödelme volt, hogy lelkiismeretbeli mardosást érzett miatta és 1292-ben absolutiót kért a pápától. A középkorban egy ideig a tanulók fizették a tanárokat, szerződést kötöttek egymás közt, de ez a szokás nemsokára kiment divatból s legtovább Padovában fizették a hallgatók a tanárok lakáspénzét, de úgy látszik, hogy nem voltak pontosak a fizetésben, mert *Odofredo* professzor egyszer kitört az utolsó leckén: «Annyit mondok, hogy jövőre csak annyi órát adok, amennyire lekötöttem magamat, azonkívül nem adok egyet sem, mert nem vagytok «boni pagatores». Tanulni szerettek, de fizetni nem akartok. (Azóta legalább az elsőre nézve nagyot fordult a világ!) Most nincs egyéb mondanivalóm. Menjetez Isten hírével!» Mikor aztán a XIV. században a fejedelmek nevezték ki a tanárokat, roppant fényes ajánlatokkal igyekeztek őket megnyerni. *Parma* pl. *Fulgosiónak* ezer aranyat kínált; *Pistoja* *Dino di Mugellónak* még nagyobb fizetést és butorozott lakást adott; XII. *János pápa* *Andrást* nagy feudummal tisztelte meg.

Már fizetésük gyarlóságánál aztán csak a lelkiismerete tágabb némelyiknek. Tavaly jelent meg egy miniszteri rendelet, mely felszólítja a rektorokat, hogy jelentsék be, hány órát adtak az egyes tanárok. Országszerte hevesen tárgyalták a szakkörök és a hírlapok. *Gaetano Mosca*, a torinói egyetem tanára is védelmére kelt kollegáinak s ugyanakkor a középiskolákat védolta meg a színvonal alásüllesztésével. A *Scuola Secondaria Italiana* a legnagyobb olasz költőnek és tudósnak, *Carducci*-nak tekintélyére hivatkozva azzal veri vissza *Mosca* támadását, hogy a középiskolák színvonala koránt sincs hanyatlóban, sőt inkább emelkedés vehető észre rajta; igaz ugyan, hogy a középiskolai

ifjúság itt-ott sztrájkolt, de ezt is az egyetemi ifjaktól tanulták el. Az egyetemi tanárok és hallgatók a középiskoláktól vegyenek példát arra, hogy az órákat miként kell lelkiismeretesen kitartani.

A Scuola Secondaria múlt évi folyamában többször foglalkozik azzal a képtelen helyzettel, hogy középiskoláikban az egyes szakok tanárai között aránytalanul vannak megosztva az órák. Vannak pl. olyan tanárok, akik hetenként 3—7 órát tanítanak, mások pedig 19-et. Amazoknak írásbeli dolgozatokat sem kell javítaniok; amazok más iskolákban is találhatnak alkalmazást s mégis nagyobb a fizetésük mint az utóbbiaknak. Ezeket a jogtalan kiváltságokat többen úgy szeretnék megszüntetni, hogy esetleg más iskolákban is osszanak ki nekik órákat, míg elérik a maximális óraszámot; továbbá a rokonszakos tanszékeket szeretnék összevonni, az állásokat kevesbíteni s az anyagi helyzetet úgy óhajtánák türhetővé tenni, hogy legalább 2500 lira legyen a kezdőfizetés, ez 25 évi szolgálat után emelkedjék 5000-re. A jelenlegi előléptetési viszonyok mellett a nevezett folyóirat számítása szerint, akik ma lépnek szolgálatba, az egy napra esedékes 7 lira 47 fillérnyi legmagasabb fizetést csak 65 év múlva érik el (!) E megoldási mód szerint, van most

120 liceum ;

192 gimnázium ;

180 reál-, polgári iskola.

A 120 liceum közül 112 egyesítve van a gimnáziumokkal, tehát csak 8 liceum és 80 gimn. van külön. Ezekben az iskolákban összesen 3686 tanár tanít. A kiadás a liceumokra és gimnáziumokra 5,583,400 lira, a reál-, polgári iskolákra 3,026,360 lira, összesen 8,609,760 lira. A liceumokban hetenként van 74 óra s ezek az órák 7 tanár közt oszlanak meg, tehát mindegyikre átag $10\frac{1}{2}$ óra esik. A reál- és polg. iskolákban pedig $78\frac{1}{2}$ a heti órák száma; az órák 8 tanár közt oszlanak meg; e szerint egyre-egyre $9\frac{3}{4}$ óra esik. A gimnáziumban 116 a heti óraszám, 7 tanárral, tehát egyre $16\frac{3}{4}$ óra jut. Jegyezzük meg, hogy a gimn. tanárok közt ott van a francia nyelv tanára is, akinek csak 9 órája van, úgy hogy mindegyik gimn. tanárra tényleg 18—19 óra jut. S mégis a lic. tanárok fizetése nagyobb. De ez még nem elég: a liceumi és reálisk. tanár csak egy tárgyat tanít, a gimn. tanár pedig négyet-ötöt. 23 lic. tanár, 132 reálisk. tanár és 127 igazgató, a hatodéves pótlékot nem számítva, évi 4200 lira fizetést kapnak, holott a gimn. tanár 19 heti órával 1800 liráig viszi fel. Ami ezután következik, az még cifrább. A 132 tanár közül 53-nak kétszeres fizetése és kétszeres nyugdíja van; a 127 igazgató közt legalább 105-nek van kétszeres nyugdíja. Többen követelik, hogy töröljék el a gimn. és lic. igazgatóságokat ott, ahol az igazgatók nem taníta-

nak, mert «az intézet fejének nem csendőrnök kell lennie, hanem szintén tanárnak, akit tisztelni, becsülni lehet élettapasztalataért, kitűnő tenitásaért, jó hírnevéért. Hát nem tanítanak — úgymond — a tanítóképzők igazgatói, sőt maguk az egyetemi rektorok is? Az irodai munkát elvégzi egy őrnök is».

Cs. Papp József.

MAGYAR PÆDAGOGIAI TÁRSASÁG.

Felolvasó ülés 1904 március hó 12-én.

Jelen vannak: *Fináczy Ernő* dr. elnöklése alatt *Csiky Kálmán*né, *Erdődi Béla*, *Freund Vilma*, *Geöcze Sarolta*, *György Aladár*, *Gyulai Ágost*, *Gyulay Béla*, *Havas Gyula*, *Hercog Sarolta*, *Kovács János*, *Kemény Ferenc*, *Lázárné Kaszner Janka*, *Lázár Béla*, *Pauler Ákos*, *Peres Sándor*, *Rosenberg Augusta*, *Rudnai J-né*, *Schack Béla*, *Schön József*, *Szuppán Vilmos*, *Somogyi Géza*, gr. *Teleki Sándorné*, *Trájtler Károly*, utóbbi mint jegyző. Ezeken kívül vendégek igen nagy számban.

I. *Elnök* megnyitja az ülést. Felszólítja *Kemény Ferenc* urat előadásának megtartására.

II. *Kemény' Ferenc* a következő című tételről tart előadást: «Az egyhuzamban való tanítás az elemi népiskolákban». (Lásd folyóiratunk jelen számában.)

Elnök köszönetet mond az előadónak és indítványozza, hogy az előadásában foglalt tételek az április havában tartandó ülésen vita tárgyává tétessenek. Jelenti, hogy ugyanerről a tárgyról az egészségügyi egyesületben 5 ülésen át igen tanulságos vitatkozás folyt. Szükségésnek tartja, hogy ez a fontos kérdés ne csak orvosi szempontból bíraltassék, de pædagogiai oldalról is megvilágíttassék. A Társaság hozzájárult elnök indítványához.

III. *Geöcze Sarolta* fölolvassa «*Veress Pálné és a magyar társadalom evolúciója*» című tanulmányát.

A Társaság éljenzéssel köszönte meg előadónak nemes hévvel megírt értekezését (közöltetni fog).

Elnök az ülést bezárja.

Zárt elnökségi ülés (ugyanakkor).

Elnök jelenti:

a) hogy a Magyar Tudományos Akadémia a Magyar Pædagogiai Társaságnak 400 korona segélyt szavazott meg. Köszönettel tudomásul szolgál.